

BLIJDSCHAP ALS LEVENSKUNST

In gesprek met Alexandre Jollien

Door: drs. Hendrik Jan Nieuwenhuis* en drs. Karin Seijdell*

Blijdschap, vreugde en andere affecten; al eeuwenlang zijn ze voer voor filosofen. In het geval van Jollien gaat het niet alleen om een theoretische zoektocht naar de betekenis van deze concepten, maar is filosofie een manier geworden om het leven aan te kunnen. Door zuurstofgebrek bij de geboorte is Jollien spastisch geboren. Zijn jeugd bracht hij door op internaten, waar hij vertrouwd raakte met eenzaamheid, en waar hij troost vond in de filosofie. Zijn boeken worden zeer goed verkocht in Franstalige landen. Nu is voor het eerst een boek in Nederlandse vertaling verschenen: Blijdschap als levenskunst, een filosofische zoektocht naar geluk. Jollien bezocht Nederland ter promotie van de vertaling van zijn boek.

Hoe zou u uw zoektocht binnen de filosofie beschrijven? Er zijn verschillende etappes aanwijsbaar, met als rode draad de strijd die ik altijd heb gevoerd tegen mijn handicap. Ik ben altijd op zoek geweest naar de blijdschap. Daarbij was ik me er altijd van bewust, dat het gevaarlijk kan zijn om te open en transparant te zijn naar anderen. Je moet wel proberen om transparantie na te streven, maar dat kan gevaarlijk zijn, vooral als je laat zien dat je gekwetst bent. Het is belangrijk transparant zijn. Dat wil zeggen: openheid en waarachtigheid na te streven. Waarachtig leven, let wel, is natuurlijk niet hetzelfde als de eigen rommel op straat gooien.

Ik ben altijd op zoek geweest naar waarheid en waarachtigheid. Voor mij is dat een manier van leven geworden. Mijn manier van filosoferen staat

dicht bij het leven. Ik streef een helderheid in mijn denken na, zoals ik die, bijvoorbeeld, ben tegengekomen bij Marcus Aurelius.

Kunt u vertellen hoe u op een filosofische manier probeert te leven en te denken?

Filosofie heeft me geleerd te leven. Ik merk, dat de positieve insteek die ik maak in mijn denken, en daardoor in mijn boeken, aanspreekt. Verschillende mensen lezen mijn boeken: intellectuelen, mensen met problemen, mensen die een inleiding zoeken in de filosofie. Mijn manier van schrijven en denken is ook toegankelijk voor jongeren. Voor pastores is het aansprekend dat ik de breekbaarheid van het leven niet ontken en toedek, maar eigenlijk verhef. De verhouding tot de ander staat hierbij centraal.

© Uitgeverij Ten Have, Kampen

U schrijft in uw boeken brieven aan verschillende filosofen. De eerste brief richt u aan Boëtius. Hij heeft u geleerd om achter de rol te kijken die mensen spelen. Voor hem is de centrale vraag: wie ben je? Hoe speelt deze vraag in uw denken een rol?

Ik denk dat het maar goed is dat we de vraag 'wie ben je' ons leven lang proberen te beantwoorden. De persoon die we voor ons hebben ontsnapt altijd aan onze definities. Als een ander je vraagt wie je bent, beantwoord je de vraag altijd met rollen die je vervult: ik ben vader, ik ben filosoof, ik ben Zwitser et cetera.

Het vraagt veel meer van je om de vraag aan jezelf te stellen. Dat moet je blijven doen, als middel tegen de objectivering. Het vervangt de objectiverende vraag 'wie ben jij?' door de subjectiverende vraag 'wie ben ik?'

Wat is voor u het verschil tussen geluk en blijdschap? Voor mij is geluk een ontoegankelijk begrip, blijdschap is veel toegankelijker. In blijdschap kun je ook tegenslagen verdragen. Blijdschap heeft te maken met 'eudaimonia', met geluk dat van binnen komt, terwijl geluk verwant is met 'eutuchè', met geluk, met wat er van buiten op je af komt. Mensen verwarren vaak succes en geluk met elkaar. Ik heb geleerd, dat ik lijden beter kan verdragen als ik realistisch ben, en weet dat geluk komt en gaat.

U lijkt op de Prediker.

Ik heb de ervaring dat ik bang ben om te verliezen wat ik heb opgebouwd. Geluk kan zo fragiel zijn. Hoe kunnen we de breekbaarheid van het leven accepteren? Deze vraag is voor mij de reden geweest om dit boek te schrijven. Met name Boëtius is daarin voor mij een leermeester gebleken. Hij heeft aan den lijve ondervonden hoe het is om van de ene op de andere dag alles te verliezen. In de klassieke filosofie gaan praktijk en theorievorming hand in hand. De rede en het dagelijks leven waren nog niet zo van elkaar vervreemd. Hij gebruikte zijn persoonlijke ervaring in zijn denken, en dat maakt het voor mij zo sterk en nog altijd actueel.

Kan uw filosofisch ontwerp ook helpen in tijden van wanhoop en ernstig psychisch lijden?

Ik denk dat filosofie veel, maar niet alles kan. Het ontwerp dat ik heb gemaakt, is een vorm van levenskunst, die veronderstelt dat je niet te veel pijn hebt, psychisch of lichamelijk. Filosofie kan helpen bij angst voor de dood, maar is gelimiteerd in de mogelijkheid om psychisch lijden te verlichten.

U bent vaak de gehandicapte filosoof genoemd. Wat vindt u van dat predicaat?

Ik breek met het boek dat ik heb geschreven met dat beeld. Ik ben geen gehandicapte filosoof. Ik beschrijf in mijn boek het gegeven dat ik gehandicapt ben als een doorgang; ik ben door mijn

handicap heen gekropen, ik heb die doorleefd, en ben er nu ook uitgekomen. Ik ben een filosoof die leeft van de dialoog met andere filosofen. Daarbij is mijn lichamelijke handicap het noodzakelijk vertrekpunt geweest, maar het is geen filosofie voor of van gehandicapten geworden.

U schrijft ook een brief aan de dood, kunt u daar iets over zeggen?

Ik schrijf brieven aan verschillende filosofen, maar ook een aantal aan vrouwe Filosofie en aan de dood. De dood is verschrikkelijk. Het is heel delicaat om daar iets over te zeggen. Voor cynici is het spreken over de dood een vruchtbaar discours, omdat de dood onvermijdelijk is en omdat hij het perspectief van mensen vertroebelt. Ik voel dat de dood altijd als een mogelijkheid in mijn leven aanwezig is. Ik ben dankbaar voor alles wat ik aan de dood ontfutsel. Zo is leven in het aangezicht van dood voor mij een manier van leven geworden, waarbij ik probeer de tragiek van het bestaan te aanvaarden, en die moedig tegemoet te treden.

Wat is voor u de ruggengraat van uw filosofie?

Voor mij is er een aantal sleutelbegrippen. Zo is

daar moed. Het vergt moed om als mens de tragiek van het bestaan te accepteren. Ik heb hierin grote bewondering voor Etty Hillesum. Verder is het van belang om vol te houden (de perseverantia).

Een sterke drijfveer in mijn leven is de angst om alles te verliezen en om zonder vergeving te sterven. Ik probeer zo te leven, dat ik beide angsten in de ogen kan zien, en toch staande kan blijven. Daarom is vergeving van groot belang, op kleine schaal, in de betrekking tussen mensen, maar ook in groter verband.

Hierin zie ik ook een taak voor geestelijk verzorgers; om de angst voor het verlies en de angst om niet – vergeven te sterven te thematiseren met mensen.

** Drs. Hendrik Jan Nieuwenhuis is protestants geestelijk verzorger in het Ziekenhuis Gelderse Vallei in Arnhem Ede en lid van de redactie van TGV.*

** Drs. Karin Seijdell is protestants geestelijk verzorger bij Lunet zorg, een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking te Eindhoven en lid van de redactie van TGV.*

Alexandre Jollien, *Blijdschap als levenskunst*,
Uitgeverij Ten Have 2008, ISBN 9789059959972,
pp 176, € 17,50.